

Zamonaviy oliy ta'limni raqamlashtirish sharoitida akademik mobillik

Академическая мобильность в условиях цифровизации современного высшего образования

**Fayzullaeva Nilufar
Sadullaevna**

*pedagogika fanlari nomzodi, "Iqtisodiyot nazariyasi"
kafedra professori
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
nilufarfs@yahoo.com*

Abdullaeva Dilnoza

TDIU MTM-11 magistratura 2-kurs

Аннотация

Bugungi kunda akademik mobillik jarayonining mohiyati dunyo olimlarining keng doirasi tomonidan o'rganilayotgan mavzuga aylangan. Mualliflar quyidagi kabi hodisalarning semantik mazmunini tahlil qiladilar: oliy kasbiy ta'lim kontekstida bo'lajak mutaxassisning akademik va ijtimoiy harakatchanligi. Maqolada ta'lim sifati va akademik harakatchanlik o'rtasidagi bog'liqlik asoslab berilgan. Bugungi kunda u global integratsiya jarayonlari taqozosi bilan muqarrar hodisa sifatida nishonlanmoqda. Dunyo borgan sari to'g'ri konstruktiv muloqotni, dialog va sheriklik munosabatlarini o'rnatish qobiliyatini qadrlamoqda.

Сегодня сущность процесса академической мобильности стала предметом изучения широкого круга ученых в мире. Авторы анализируют смысловое содержание таких феноменов как: академическая и социальная мобильность будущего специалиста во взаимосвязи с получением высшего профессионального образования. В статье обосновывается взаимосвязь образовательного качества и академической мобильности. Сегодня ее отмечают, как неизбежное явление, продиктованное мировыми интеграционными процессами. Ведь в мире все больше ценятся корректные конструктивные коммуникации, умение выстраивать диалогические, партнерские взаимоотношения.

Kalit so'zlar:

akademik mobillik, talabalar, tuzilma, rivojlanish, akademik muhit, professional ta'lim

мобильность, студенты, структура, развитие, академическая среда

Universitetning o'quv jarayonini modernizatsiya qilishning zamonaviy jarayonining muhim muammolaridan biri talabalar va professor-o'qituvchilarning akademik harakatchanligini rivojlantirishdir. Oliy professional ta'lim muassasalarida talabalarning akademik mobilligini rivojlantirish ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Akademik mobillikning tuzilishi quyidagi jihatlarning birligi va o'zaro bog'liqligini nazarda tutadi.

– xalqaro standartlarga javob beradigan professional bilim va ko'nikmalarni amalga oshirish;

– bo'lajak mutaxassislarning xalqaro texnologik innovatsiyalarni idrok etishga tayyorligi;

– mutaxassislarni professional tayyorlash profilini kengaytirish;

– ta'lim yo'nalishini, o'quv modullarini va ta'lim muassasalarini tanlashda erkinlik va variativlik;

– shaxsning kreativ va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish;

– bo'lajak mutaxassislarning chet tilidan faol foydalanishga tayyorligi.

Universitet talabalarining akademik mobilligini rivojlantirish uzluksizlik, o'zgaruvchanlik, asosiy ta'lim dasturini tanlash erkinligi (bakalavr va magistratura dasturlari uchun 50% va 70%), pragmatizm va sub'ektivlik tamoyillari asosida amalga oshiriladi.

“Akademik mobillik” tushunchasi pedagogik tezaurusga oliy ta'lim tizimining ko'p bosqichli mutaxassislar tayyorlash tizimiga o'tishi munosabati bilan kirib keldi. Xalqaro ta'lim makonini rivojlantirish nuqtai nazaridan akademik mobillik ta'lim dasturlarini amalga oshirish, talabalar almashinuvi va professor-o'qituvchilarning birgalikdagi faoliyatida xalqaro aloqalarni optimallashtirishga qaratilgan.

Akademik va boshqa turdagi harakatchanlikni faqat ta'lim muassasalarining talabalar almashinuvi tizimi bilan bog'liq bo'lgan aniq harakatlar, texnologiyalar va mexanizmlarga bog'lash mumkin emas. Bu o'quv dasturlari almashinuvi, universitetlarning o'quv jarayoniga yangi avlod mutaxassislarni tayyorlashning ko'p bosqichli tizimini joriy etish bo'yicha xalqaro hamkorlikning yangi bosqichida boshqaruvning ancha murakkab va ko'p qirrali jarayonidir.

Talabalarning zamonaviy tashkiliy madaniyatini, ilmiy-tadqiqot faoliyatini yangi bilimlarni egallashning ijodiy jarayoni sifatida shakllantirish, universitetning o'quv jarayoni sifatini oshirish talabalar o'rtasida individual va akademik harakatchanlikni shakllantirish yo'llaridan biridir.

Universitet talabalarining akademik harakatchanligini rivojlantirishning pedagogik shartlarini aniqlash maqsadida axborot suhbatlari va so'rovnoma tashkil etildi va o'tkazildi. Respondentlar talabalar va ish beruvchilar edi.

So'rovnoma savollari mazmuni talabalarning mobil ta'limning ijobiy va salbiy tomonlari, amaliyotlarni rejalashtirish va xorijiy oliy o'quv yurtlarida qo'shimcha professional ta'lim olishlari haqidagi fikrlarini o'z ichiga olgan.

So'rov natijalari shuni ko'rsatdiki, ikki tomonlama diplom tizimi bo'yicha tahsil olayotgan talabalarning 67 foizi ushbu ta'lim yo'nalishi bo'yicha mustaqil ravishda o'qishga qaror qilgan.

Qayd etish joizki, ikki tomonlama diplom tizimi bo'yicha o'qishni tamomlagan talabalarning 6 foizi o'z ona shahrida qolib ishlashni, 25 foizi o'z davlati shaharlarida ishlash niyatida, 69 foizi esa boshqa mamlakatlarda ishga joylashishni rejalashtirgan, masalan, Koreya, Amerika Qo'shma Shtatlari, Germaniya.

Yosh mutaxassislarining mehnat bozorida iste'molchi sifatida ish beruvchi korxonalar, muassasa va tashkilotlar vakili bo'lgan oliy o'quv yurtlarida mobil ta'limni tashkil etish, kredit-modul tizimini joriy etishga qiziqish yetarli emasligi muhim masaladir.

Tadqiqot ishtirokchilari xalqaro akademik hamkorlikdagi tajriba bitiruvchilarga madaniyatlararo, global professional muhitda ishlash qobiliyatini taqdim etishga qat'iy ishonadilar. Ikki tomonlama diplom sizga professional, umumiy madaniy va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishni ta'minlaydigan, shaxslararo munosabatlarni o'rnatishga yordam beradigan lingvistik, siyosiy va amaliy hodisalar tizimini tanib olish va tushunish imkonini beradi.

Potensial ish beruvchilar so'rovi natijasida olingan ma'lumotlar qiziqarli. Talabalar chet elda bo'lishlari davomida rivojlantiradigan bo'lajak potensial xodimlarning deyarli barcha fazilatlarini va xususiyatlarini ish beruvchilar tomonidan nisbatan muhim deb baholanadi. Bularga quyidagilar kiradi: hamkorlik qilish qobiliyati, ishonchlik va mas'uliyat, muammolarni samarali hal qilish qobiliyati, moslashuvchanlik va tashqi muhitdagi o'zgarishlarga javob berish qobiliyati.

Shu bilan birga, respondentlar boshqa madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyati, xorijiy mamlakatlar va madaniyatlar an'analarini bilish, xorijda ishlashga tayyorlik kabi fazilatlar muhimligini ta'kidlaymiz. Qiziqi shundaki, ishdagi ambitsiya va ishtiyoq muhimlik nuqtai nazaridan asosiy ko'rsatkichlar ro'yxatining o'rtasida edi. Ish beruvchilar uchun bag'rikenglik, analitik fikrlash, empatiya va jamoada ishlash qobiliyati oxirgi ahamiyatga ega ko'rsatkichlar bo'ldi.

Shu bilan birga, barcha ish beruvchilar akademik mobillikda ishtirok etish tajribasi kasbiy va umumiy madaniy vakolatlarini rivojlantirishga, shuningdek, bo'lajak mutaxassisning shaxsiy o'sishiga hissa qo'shishiga o'rni katta deb hisoblaydilar.

Talabaning kelajakdagi mutaxassisning shaxsiy sifati sifatida akademik harakatchanlikka tayyorligini rivojlantirish jarayonida o'quv jarayonida innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish alohida o'rin tutadi.

O'qishga, amaliyotga va hokazolarga ko'chib o'tayotgan talabalarning xususiyatlarini aniqlash uchun biz chet elda bo'lgan talabalarning Internet-so'rovini o'tkazdik. So'rov shuni ko'rsatdiki, talabalarning 97 foizi o'zlarining dunyoqarashiga (ongiga) sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Bu ularning chet davlatda ota-ona qaramog'isiz yashab, chet tilli muhitda ishlab, mustaqil ravishda pul ishlab topgani bilan izohlanadi. Yoshlar qadriyatlarini orasida oila eng yuqori o'rinni egallaydi degan savol tasdiqlanadi. Ishtirokchilar, shuningdek, fikrlashning kengayishiga ishora qiladilar: intizom, ehtiyotkorlik va mas'uliyat kabi ko'rinishda tanish tushunchalar yangicha tarzda idrok etiladi.

Respondentlarning 83 foizi chet tili bo'yicha o'zlashtirilgan bilim darajasi, lug'at boyligi, grammatikani bilish va qabul qiluvchi mamlakatning ijtimoiy-madaniy xususiyatlari yetarli emasligi borligini ta'kidlagan.

Xorijda ta'lim olganlarning 53 foizi O'zbekiston va xorijiy davlatlar o'quv dasturlari o'rtasidagi farq sezilarli darajada farq qilishini qayd etdi. Xuddi shu narsa ta'lim jarayonini tashkil etishga ham tegishli. Masalan, dissertatsiyalarni yozish va himoya qilish faqat ilmiy rahbar rahbarligida amalga oshiriladi va yuqori ixtisoslashgan. Odatda, bunday ish korxonaga yoki kompaniyaga nomidan amalga oshiriladi. Ya'ni, olimlar va talabalar muayyan loyiha ustida ish olib boradilar va keyin uni ishlab chiqarishga tatbiq etadilar. O'quv jarayoni shunday tashkil etilganki, ko'pincha talabalar mustaqil ishlaydilar (haftasiga 2-3 kun mustaqil ish, qolgan kunlari o'qituvchilar bilan).

Respondentlarning 92 foizi o'qituvchilar, jadvallar, ish yuki va boshqalar haqidagi barcha ma'lumotlarni universitet veb-saytida topish mumkin bo'lgan o'quv jarayonini yuqori darajadagi texnologik qo'llab-quvvatlashni ko'rsatdi. Bundan tashqari, har bir o'qituvchining o'z blogi bor, u erda u talabalar bilan muloqot qiladi.

Raqamlashtirish ma'lum ma'noda talabalarga ma'lumotni o'rganish va qidirishda yordam beradi. Masalan, universitet talabalar noutbuklariga atamalarni tarjima qilish uchun maxsus dasturlar o'rnatadi. Bu darsliklar bilan ishlashni osonlashtiradi, shubhasiz. Talabalarning ta'kidlashicha, darslarda eng yangi texnologiyalardan foydalanish ularni qiziqarli va mazmunli qiladi.

Tadqiqotda xalqaro ta'lim almashinuv dasturlarida qatnashgan talabalar o'rtasida boshqa davlatda qolish va o'qish davomida yuzaga kelgan qiyinchiliklar aniqlandi.

Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, xalqaro almashinuv ta'lim dasturlarida qatnashgan talabalar duch keladigan qiyinchiliklarning aksariyati talabalarning boshqa madaniy muhitga integratsiyalashuvi bilan bog'liq. Bunday sub'ektlar soni respondentlarning umumiy sonining 38,2 foizini tashkil etdi. Qiyinchiliklarning muhim qismi (21,8%) talabalarning chet tilini bilish darajasining etarli emasligi bilan bog'liq bo'lib, buning natijasida muloqot qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Talabalarning 10% ga yaqini o'z fanlari bo'yicha ta'lim yoki ta'lim va kasbiy maqsadlarga erishishda qiyinchiliklarga duch kelishlari aniqlandi. Eksperimentda ishtirok etgan respondentlarning 18,1 foizi xalqaro almashinuv ta'lim dasturlarida ishtirok etishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmagan.

Akademik mobillik xalqaro ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, uni rivojlantirishning asosiy pedagogik sharti talabalarning inklyuziv ta'lim jarayonidir. Akademik harakatchanlik har bir talabaga umuman oliy kasbiy ta'lim tizimi va xususan uzluksiz ta'lim tizimi faoliyati doirasida o'z ta'lim traektoriyasini qurish imkoniyatini beradi.

Xalqaro ta'lim traektoriyasini qurish va amalga oshirish uchun bo'lajak mutaxassis xalqaro ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishi va rivojlantirishi, universitet esa jahon ta'lim hamjamiyati bilan hamkorlik aloqalarini ta'minlashi zarur.